

УДК 821-1(477+438).091:316.722

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/86-4-8>

Людмила ЧЕРЕДНИК,

orcid.org/0000-0001-9589-8041

кандидатка філологічних наук, доцентка,

доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна) *ludmila.cherednik@gmail.com*

Алла БОЛОТНИКОВА,

orcid.org/0000-0003-4781-7475

кандидатка філологічних наук, доцентка,

завідувачка кафедри загального мовознавства та іноземних мов
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна) *a.p.bolotnikova@gmail.com*

ДІАЛОГ КУЛЬТУР У ТВОРЧОСТІ В. ШИМБОРСЬКОЇ, О. ТОКАРЧУК І Л. КОСТЕНКО (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ)

У статті здійснено порівняльний аналіз творчості польських письменниць Віслави Шимборської та Ольги Токарчук й української письменниці Ліни Костенко крізь призму діалогу культур, який постає як провідна тема їхньої літературної спадщини. Талановиті майстрині слова репрезентують різні національні культури (польську та українську), але у їхніх творах виявляється спільне прагнення до міжкультурного порозуміння, гуманістичного осмислення історії, пам'яті та ідентичності. Висвітлено ключові проблеми – межа між особистим і колективним досвідом, збереження духовних цінностей у глобалізованому світі, критичне переосмислення історичних наративів. Метою дослідження є аналіз способів художньої інтерпретації діалогу культур у зазначених авторок та окреслення спільних і відмінних стратегій їхньої літературної комунікації. Автори наголошують, що у Віслави Шимборської діалог культур реалізується через іронічне філософське осмислення повсякденного й вічного, у творчості Ольги Токарчук – завдяки міфопоетичному моделюванню багатокультурного світу, а в доробку Ліни Костенко – через національну самосвідомість у відкритості до міжкультурної комунікації. Увагу акцентовано на тому, що на сьогодні в літературознавстві формується так званий міждисциплінарний підхід до вивчення творів письменників у межах літературознавства, культурології, філософії тощо. Крім того, наголошено на потрактуванні меж та можливостей культурного діалогу, розумінні власної авторської позиції у поліфонічному взаємобілі та важливості літературного досвіду для розвитку міжкультурного мислення з погляду творчості Віслави Шимборської, Ольги Токарчук і Ліни Костенко. Узагальнені результати демонструють значущість діалогу культур як засобу подолання меж між націями, епохами й особистостями, що робить творчість кожної з письменниць актуальною для сучасного гуманітарного дискурсу. Ураховуючи стилістичні відмінності авторок, їх творчість об'єднує прагнення осмислити людське існування, окреслити проблеми ідентичності та культурну самоідентифікацію з метою утвердження універсальних цінностей.

Ключові слова: діалог культур, порівняльний аналіз, національна ідентичність, історична пам'ять, гуманізм.

Lyudmila CHEREDNYK,

orcid.org/0000-0001-9589-8041

PhD (Philology), Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Studies, Culture and Document Studies
National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”
(Poltava, Ukraine) *ludmila.cherednik@gmail.com*

Alla BOLOTNIKOVA,

orcid.org/0000-0003-4781-7475

PhD (Philology), Associate Professor,

Head of the Department of General Linguistics and Foreign Languages
National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”
(Poltava, Ukraine) *a.p.bolotnikova@gmail.com*

DIALOGUE OF CULTURES IN THE WORK OF V. SHYMBORSKA, O. TOKARCHUK AND L. KOSTENKO (COMPARATIVE ANALYSIS)

The article provides a comparative analysis of the works of Polish writers Wisława Szymborska and Olga Tokarczuk and Ukrainian writer Lina Kostenko through the prism of the dialogue of cultures, which appears as a leading theme of their literary heritage. The talented masters of words represent different national cultures (Polish and Ukrainian), but their

works reveal a common desire for intercultural understanding, humanistic understanding of history, memory, and identity. The key issues highlighted are the boundary between personal and collective experience, the preservation of spiritual values in a globalised world, and a critical rethinking of historical narratives. The aim of the study is to analyse the ways in which these authors interpreted the dialogue of cultures and to outline common and different strategies of their literary communication. The authors emphasise that Wisława Szymborska's dialogue of cultures is realised through an ironic philosophical understanding of the everyday and the eternal, Olha Tokarczuk's work - through mythopoetic modelling of the multicultural world, and Lina Kostenko's work - through national self-awareness in openness to intercultural communication. Attention is focused on the fact that today in literary studies the so-called interdisciplinary approach to the study of writers' works is being formed within the framework of literary studies, cultural studies, philosophy, etc. In addition, the article emphasises the interpretation of the boundaries and possibilities of cultural dialogue, understanding of the author's own position in polyphonic exchange, and the importance of literary experience for the development of intercultural thinking in terms of the works of Wisława Szymborska, Olha Tokarczuk, and Lina Kostenko. The generalised results demonstrate the significance of the dialogue of cultures as a means of overcoming the boundaries between nations, epochs and individuals, which makes the works of each of the writers relevant to the contemporary humanitarian discourse. Given the stylistic differences of the authors, their works are united by the desire to comprehend human existence, to outline the problems of identity and cultural self-identification in order to affirm universal values.

Key words: *dialogue of cultures, comparative analysis, national identity, historical memory, humanism.*

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі, де національні ідентичності перебувають у постійному діалозі з іншими культурами, особливої актуальності набуває поняття міжкультурної комунікації, що знаходить своє глибоке відображення в літературі. Художній текст стає не лише засобом естетичного самовираження, а й простором зустрічі та взаємодії культур, де голоси минулого перегукуються з викликами сучасності, а національне перетинається із загальнолюдським. У цьому контексті творчість знакових постатей Віслави Шимборської, Ольги Токарчук та Ліни Костенко постає важливою для осмислення діалогу культур у ширшому контексті. В. Шимборська – поетка, есеїстка, літературна критикиня і перекладачка, нобелівська лавреатка, чий вірші пронизані філософською глибиною і тонкою іронією, розкриває складну динаміку стосунків між людиною, історією і культурним спадком. О. Токарчук – представниця польської літературної еліти, письменниця, есеїстка, сценаристка, поетка, психологиня, лавреатка Нобелівської премії, досліджує теми міграції, гібридності культур і травм колоніального досвіду, застосовуючи постмодерністські наративні стратегії. Представниця українського шістдесятництва Л. Костенко поєднує у своєму творчому здобутку глибоку національну свідомість із відкритістю до інших культурних традицій, утверджуючи універсальні моральні орієнтири крізь призму українського історичного досвіду. Попри різні національні та історико-культурні контексти, у творчості цих авторок простежується спільне прагнення до міжкультурного порозуміння, осмислення історії як простору для перетину культур, переосмислення національної ідентичності в умовах глобалізації.

Метою цього дослідження є порівняльний аналіз творів трьох авторок з акцентом на концептуалізацію діалогу культур, виявлення спільних

і відмінних тенденцій, окреслення значення діалогу в сучасному гуманітарному дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість В. Шимборської, О. Токарчук та Л. Костенко є предметом пильної уваги літературознавців, які розглядають їх не лише як визначних представниць національної культури, а й як авторок, чия поетика є втіленням глибокого діалогу з європейською та світовою гуманітарною традицією. Так, літературознавчий інтерес до творчості В. Шимборської (1923–2012) активно розвивався після присудження їй Нобелівської премії у 1996 році. Однією з ключових праць є монографія відомого польського літературного критика, перекладача, есеїста А. Поморського «Поезія і пам'ять. Про творчість Віслави Шимборської» (*Poezja i pamięć. O twórczości Wisławy Szymborskiej*), де аналізується філософський вимір її поезії, зокрема в контексті пам'яті, іронії та міжкультурних алюзій. У польському літературознавстві важливими є дослідження Я. Ліхачького, який у статті «Шимборська та світ: іронія як інструмент пізнання» (*Szymborska i świat: ironia jako narzędzie poznania*) розглядає іронічну дистанцію як засіб критичного діалогу з культурними міфами. Також слід згадати працю польської філологині й перекладачки М. Хейдель «Можливі світи в поезії Віслави Шимборської» (*Światy możliwe w poezji Wisławy Szymborskiej*), де поезія досліджувалася як модель множинної культурної реальності. Українські дослідниці Р. Манько, Н. Олексин та К. Бриляк у статті «Поетична іронія Віслави Шимборської» аналізують іронію як ключовий поетичний прийом у творчості польської письменниці. Науковці підкреслюють, що іронія у Шимборської не лише виконує естетичну функцію, а й слугує інструментом філософського осмислення буття, дозволяючи поетці встановлювати критичну дистанцію до усталених уявлень

про людину, історію та культуру. Авторки також зазначають, що В. Шимборська використовує іронію для руйнування ілюзій, створення парадоксів і розкриття глибоких екзистенційних питань, зберігаючи при цьому лаконічність і точність висловлення. Літературна критикиня Г. Улюра в новелі про В. Шимборську, що входить до книги «Ніч на Венері: 113 письменниць, які сяють у темряві», зазначає здатність поетки говорити просто про складні й серйозні речі, розкриваючи сенс буття: «Очевидна простота повсякденності здатна породжувати інфернальне й божественне, коли за справу береться людина – зацікавлений у непростих трактуваннях спостерігач, здатний дивуватися» (Улюра, 2020: 248).

Ольга Токарчук (нар. у 1962 році) привернула увагу літературознавців не лише як нобеліатка 2018 року, а й як одна з провідних постмодерних письменниць. Її твори проаналізовано у праці представника «краківської школи» Р. Ніча «Межі ідентичності. Про прозу Ольги Токарчук» (*Granice tożsamości. O prozie Olgi Tokarczuk*), у якій він розглядає мотиви культурної гібридності та транскультурності в творчості письменниці. Суттєвий внесок у дослідження зробила К. Коцежевська-Марчак, зокрема у статті «Транскультурні наративи в прозі Ольги Токарчук» (*Narracje transkulturowe w prozie Olgi Tokarczuk*), де ділиться міркуваннями про транснаціональний контекст романів. В українських академічних колах аналіз творчості О. Токарчук здійснили Н. Артеменко у статті «Маркес польського Правіку», де досліджує художню інтерпретацію ідеї часопростору в романі «Правік та інші часи» і зазначає, що «час Токарчук – це суб'єктивний вимір, який є в уяві кожного. Йому підкоряються люди – вони живуть майбутнім і минулим. Часу не відчувають лише тварини й рослини – їхнє життя триває й набуває у вічності інших форм, іншого змісту» (Артеменко, 2009:1). Проблеми часопростору твору зацікавили й дослідницю Л. Лавринович, яка в статті «Художня інтерпретація ідеї часопростору в романі О. Токарчук «*Prawiek i inne czasy*»» здійснює аналіз міфопоетичного часопростору роману, у якому ідейно-художній зміст прочитується в контексті ідеї А. Бергсона про руйнування спеціалізації та розмикання герметичного міфопоетичного світу (Лавринович, 2012:130). Н. Малетич у статті «Ювілейне прочитання Ольги Токарчук» (Малетич, 2012: 8), аналізує особливості проблематики двох романів польської майстрині слова «Бігуни» і «Веди свій плут понад кістками мертвих» та ділиться своїми роздумами щодо прочитання цих творів. Дослідниця

О. Калинюшко, аналізуючи амбівалентного героя оповідань Ольги Токарчук «Гра на багатьох барабанчиках», вважає, що в художньому світі твору переплітаються реальний і фантастичний світи, а це, як відомо, є характерним для «магічного реалізму» (Калинюшко, 2014: 87).

Творчість Ліни Костенко (нар. у 1930 році) має сталий статус у вітчизняному літературознавстві як еталон високої інтелектуальної та моральної поезії. З-поміж найбільш ґрунтовних досліджень – монографія М. Наєнка «Ліна Костенко: спроба портрета», яка поєднує біографічний та поетологічний аналіз. Науковець розглядає творчість поетки як явище національного духу, у якому поєднані інтелектуальна глибина, моральна принциповість і художня досконалість. Автор акцентує на тому, що Ліна Костенко – це моральний авторитет української літератури, яка осмислює історичну долю народу в контексті вічних цінностей. Філософські, культурологічні та естетичні виміри творчості Костенко розкриваються у працях Т. Гундорової («Кітч і література. Подих епохи в поезії Ліни Костенко»), В. Моренця («Поетика громадянської лірики Ліни Костенко») та О. Забужко, яка неодноразово у своїх есеях порівнювала роль Л. Костенко з постатями провідних інтелектуалів Східної Європи. І. Дзюба у книзі про Л. Костенко «Є поети для епох: Ліна Костенко про свій і наш з вами час. І про світове безчасся» називає її «білим голосом висоти», який у «милозвучному оркестрі багатьох поетів чутний особливо» (Дзюба, 2019: 108). Також варто звернути увагу на розвідки І. Фаріон, І. Бондаренко та Г. Улюри, які аналізують поетику діалогу культур Л. Костенко – зокрема у віршах, присвячених історичним постатям, подіям, а також у її подорожній прозі «Записки українського самашедшого». Так, І. Фаріон у 2023 році в одній із активностей у соціальній мережі так сказала про велику майстриню слова: «Вона – еманация Христа за Його тимчасової відсутності на Землі. Коли Христос прийде знову, Ліна Василівна передасть Йому свої повноваження». У цих словах – філософське усвідомлення морально-етичного значення творчості письменниці для сучасників. Однак дотепер недостатньо розкритими залишаються як спільні мотиви, так і відмінності в способі художнього втілення ідеї культурного діалогу в творчості цих письменниць. З огляду на це, актуальним є глибше дослідження того, як майстрині слова розуміють межі та можливості культурного діалогу, як вони формують власну авторську позицію у цьому поліфонічному обміні і як їхній літературний досвід може сприяти розвитку міжкультурного мислення.

Виклад основного матеріалу. Творчість «королеви польської поезії» В. Шимборської вирізняється філософською глибиною, тонкою іронією, лаконізмом і гуманістичним підходом до ключових питань буття. Однією з важливих тем її поезії є діалог культур – складне й багатовимірне явище, що реалізується в узаємопроникненні, порівнянні, співіснуванні різних цивілізаційних, культурних і релігійних парадигм. Вона створила унікальний поетичний світ, у якому прості деталі повсякденного життя стають приводом для глибоких роздумів про буття, історію та людину в контексті культури. Під діалогом культур у творчості Шимборської розуміється не лише пряме покликання на інші культури чи історичні події, а й філософське осмислення людського досвіду в міжкультурному, міжчасовому та екзистенційному аспектах. Поетка часто звертається до історичних постатей, міфів, наукових відкриттів, цитуючи або переосмислюючи їх з позиції сучасної людини. Так, у вірші «Грецька скульптура» («*Posąg grecki*») авторка порушує питання сприйняття античної культури сучасною людиною. Вона зображує грецьку статую, позбавлену частин тіла, – символ часу, який руйнує форму, але не зміст. Статуя мовчить, але її мовчання спонукає до роздумів, до діалогу: «*Нічого не каже, але я чую, / більше, ніж із книжок чи уроків*» (Шимборська, 2020: 124). Виникає своєрідний асиметричний діалог: сучасна людина «чує» культуру минулого, хоча та давно втратила голос. Скульптура є не лише артефактом, а й співрозмовником, який говорить мовою краси, страждання, історії.

У поезії «Мона Ліза» («*Mona Lisa*») Шимборська іронічно порушує тему рецепції культурних символів у різні епохи; осмислює, як один і той же образ (відомий портрет Леонардо да Вінчі) набуває нових значень залежно від історичного та культурного контексту. Це яскравий приклад полілогу культур, де один витвір мистецтва стає простором зустрічі різних епох, інтерпретаціями: «*Чи знала, що стане товаром, / значком, листівкою, / татуюванням на гоміліці туриста?*» (Шимборська, 2020: 86). Іронія не знецінює образ, а навпаки – показує, як культурні феномени входять у масову культуру і отримують нове, несподіване життя. Це теж форма діалогу – не завжди глибока, але масштабна.

Поезія «Початок століття» («*Koniec i początek*») сповнена роздумами про історичну пам'ять, війну, руїни та відновлення. У ній порушується питання, як культури знищують одна одну, але водночас знаходять шляхи до відродження: «*Хтось мусить прибрати поле битви, / скласти уламки в*

купу, / винести трупи, / натягнути сорочки на голе гілля» (Шимборська, 2020: 102). Це діалог між поколіннями, між минулим і майбутнім, де нова культура виростає на руїнах попередньої. Шимборська говорить про тяглість, про відповідальність за збереження пам'яті, про те, що справжній діалог можливий лише на основі співпереживання і морального вибору.

У вірші «Кінець і початок» («*Koniec i początek*») авторка розмірковує і над тим, як легко історична пам'ять зникає після катастроф, і лише культура – через мистецтво, мову, спогади – може зберегти істину. Шимборська уникає патетики, проте її поезія є етично насиченою та інтелектуально відкритою до інших культур: «*У кожному початку є шматок продовження*» (Шимборська, 2020: 118), – пише вона, натякаючи на універсальність людського досвіду, незалежно від національної належності. У творчому світі В. Шимборської актуальними є низка запитань: як залишатися людиною у динамічному світі? Як чути іншу культуру – не як екзотику чи фон, а як рівноправного співрозмовника? Її поезія – це простір інтелектуального і духовного діалогу, що відбувається не лише між культурами, а й між поколіннями, ціннісними системами, мовами.

Тема діалогу культур є наскрізною і в творчості О. Токарчук, прозу якої літературознавці називають глибоко філософською, багатокультурною і міждисциплінарною. Письменниця досліджує межі між світами, ідентичностями, культурами, націями, релігіями, що формує основу діалогу культур у її творчості. Так, роман «Бігуни» («*Bieguni*») можна назвати маніфестом сучасної космополітичної свідомості. Авторка зображує світ як простір постійного руху, міграції, зустрічей і втеч. Через історії численних персонажів, що подорожують, зникають, шукають себе між культурами, вона демонструє, як перетин культур стає нормою сучасного буття. Наприклад, героїня роману з Польщі потрапляє до Азії, опиняється в світі іншої культури, і, зустрічаючись з іноземцями, мислить категоріями міжособистісного діалогу, а не національних відмінностей. Загалом роман насичений культурними алюзіями до історії, медицини, релігії, що переплітається у глобальному культурному полі.

Не менш цікавим у цьому аспекті також є історичний роман «Книги Якова», у якому описується епоха XVIII століття на прикладі релігійного руху якобітів (прихильників Я. Франка) у Речі Посполитій. Діалог культур тут очевидний: польська, єврейська, українська, балканська, османська культури перетинаються, конфліктують, зливаються, обмі-

нюються символами, міфами, мовами. О. Токарчук досліджує питання релігійної толерантності, взаєморозуміння, роль перекладачів, мандрівників, носіїв різних традицій як «посередників» між культурами. У романі «Правік та інші часи» («Pierwsze i inne czasy») авторка створює метафоричний простір села Правік, у якому в мініатюрі відображено більш значущі процеси: культурні зміни, війна, зіткнення цивілізацій. Діалог культур оприявлюється у співіснуванні традиційного й модерного, польського й німецького, християнського та язичницького. Післявоєнна історія Правіка – це історія зламу між поколіннями, між світоглядами.

Крім того, до проблем культури й міжкультурного порозуміння звертається Токарчук і в есеїстиці. Наприклад, у Нобелівській лекції 2019 року «Те, що не розказане, перестає існувати, вмирає» («То, o czym się nie mówi, przestaje istnieć, umiera») говорити про необхідність «оповідачів», здатних охопити різні перспективи, об'єднати досвід людей різних націй, вір, традицій. Її концепція «оповідання з моральною уявою» передбачає емпатійний підхід до іншості. «Тому я вірю, що мушу вести розповідь так, немовби світ був живою єдністю, що безустанно стається на наших очах, а ми – його водночас малою і потужною частиною», – говорила письменниця (Токарчук, 2019: 9). Це красномовно свідчить про те, що О. Токарчук через твори ініціює глибокий діалог між культурами, створює літературний простір, у якому немає «чужих» – є лише «інші», з якими варто взаємодіяти; наголошує на багатоголосості світу, на необхідності бачити людину не через призму національних чи релігійних кордонів, а як частину спільного культурного ландшафту.

Важливе місце тема діалогу культур посідає і в творчості Ліни Костенко, яка глибоко занурена в історичний, філософський і культурний контекст. Вона осмислює долю української культури у світовій історії, взаємодію різних цивілізацій, а також боротьбу за збереження національної ідентичності в умовах глобальних викликів. Так, в історичному романі у віршах «Маруся Чурай» простежується взаємодія української культури з іншими культурами через військові, політичні та особисті конфлікти. Історичним тлом твору є XVII століття – час визвольної боротьби українського народу, коли українці постійно перебувають у контакті з поляками, татарами, що створює складне культурне тло. Через образ Марусі Чурай і її пісні авторка демонструє, як українська культура здатна не лише протистояти асиміляції, а й впливати на інші народи. Саме пісня в творі виступає як універсальна форма культурного діалогу, бо в

ній – душа народу. Варто наголосити, що в поезії Л. Костенко присутня інтеркультурна проблематика, яка передбачає перегук століть, так, у поезії «В музеї старовинної книги» авторка вшановує світову культурну спадщину, підкреслюючи її значення для сучасної людини: «Мовчать Еразм, Авіценна і Тацит, мовчить Геракліт, хоч йому не властиво...» [Костенко, 2017:108].

У творчості письменниці веде свої діалоги з митцями, що жили в різні епохи і є представниками різних культур: «Ван-Гог» (про нідерландського художника Вінсента ван Гога), «Чекаю дня, коли тобі скажу: оця строфа, нарешті, досконала» (про видатного скульптора доби Відродження Мікеланджело Буонарроті), «Діалог у Паризькому салоні» (про французького імпресіоніста Едгара Дега) та ін. Серед її співрозмовників – герої давньогрецьких міфів Одисей і Прометей, італійський філософ епохи Відродження Джордано Бруно, першовідкривач Америки Христофор Колумб і норвезький мандрівник Фрітьйоф Нансен, науковиця Марія Склодовська, іспанка Карменсіта і «чорний принц льоду» ...» (Костенко, 2017: 120), канадський фігурист Толлер Кренстон, геніальний Іван Миколайчук і дід поетки Михайло, що «був храмостороїтель». З цього калейдоскопу імен і століть складається дивовижний феномен людства, що зветься культурою, яка покликана стати засобом порозуміння між народами і часами. Знаменита фраза Ліни Костенко «Поезія – це завжди неповторність, / якийсь безсмертний дотик до душі» ...» (Костенко, 2017: 96) резонує з гуманістичною лінією Шимборської: мистецтво – це простір спілкування душ, а не інструмент ідеології.

У романі Л. Костенко «Записки українського самашедшого» зображено приклад культурного аналізу в єдності із суспільно-політичними ідеями. Розглядаючи події 1990–2000-х років, розмірковуючи над змістом тогочасних телевізійних новини, проводячи політичні паралелі, авторка виводить українську культуру в контекст світових процесів. Головний герой роману, 35-річний програміст за освітою, який займається обслуговуванням комп'ютерів, а не програмуванням, розмірковує про Європу, Захід і Схід, шукає своє місце в цьому політичному та культурному лабіринті. Це діалог не лише культур, а й епох і парадигм – пострадянської, національної, глобалізованої. Глибоко-філософськими є слова з роману: «Коли починається смерть культури, настає культура смерть» (Костенко, 2011: 284). У своїх публічних виступах Ліна Костенко послідовно відстоює ідею культурної самобутності України, але при цьому закликає до діалогу з іншими культурами. Вона говорить

про культуру як засіб виживання і порозуміння, критикує спрощення національних наративів, але й обстоює гідність українського слова. Тобто, Ліна Костенко глибоко розуміє цінність культури як мови діалогу, а не конфлікту. Її твори утворюють українську культуру як суб'єкт історії, здатний до відкритості, гідного партнерства, діалогу, але водночас – як таку, що повинна зберігати свою унікальність. Через історичну пам'ять, художнє слово й моральний ідеал вона виводить читача у простір міжкультурного мислення, де кожна культура має право на власний унікальний голос.

Висновки. У сучасному глобалізованому світі література дедалі частіше стає ареною для діалогу культур, який особливо помітний у творчості видатних письменниць В. Шимборської, О. Токарчук та Л. Костенко. Попри відмінності у формах і стилях, усіх трьох майстринь слова об'єднує прагнення осмислити спільне людське минуле, порушити проблеми ідентичності та окреслити межі культурного самовираження. Їхні твори є прикладом того, як мистецтво слова подолає національні бар'єри та утворює універсальні гуманістичні цінності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артеменко Н. Маркес польського Правіку. URL: http://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/review/1026/
2. Дзюба І. Є поети для епох: Ліна Костенко про свій і наш з вами час. І про світове безчасся. Київ : Либідь, 2019. 144 с.
3. Журба С. Погляд крізь час: спогади як художня форма репрезентації пам'яті в романах «Країна гіркої ніжності» Володимира Лиса й «Останні історії» Ольги Токарчук. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*. 2021. Вип. 15. С. 21–36.
4. Калинюшко О. Амбівалентний герой у збірці оповідань Ольги Токарчук «Гра на багатьох барабанчиках». *Scripta manent : молодіжний науковий вісник Інституту філології та журналістики*. 2014. С. 86–88.
5. Костенко Л. Триста поезій. Вибрані вірші. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 416 с.
6. Костенко Л. Записки українського самашедшого. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. 416 с.
7. Лавринович Л. Художня інтерпретація ідеї часопростору в романі О. Токарчук «Prawiek i inne czasy». *Наукові записки. Серія «Філологічна». Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2012. Вип. 28. С. 128–139.*
8. Малетич Н. Ювілейне прочитання Ольги Токарчук. URL: <https://is.gd/03xIL9>.
9. Токарчук О. Те, що не розказане, перестає існувати, вмирає. Нобелівська лекція 2019. URL: <https://is.gd/5ECERc>
10. Улюра Г. Ніч на Венері: 113 письменниць, які сяють у темряві. Київ : ArtHuss, 2020. 464 с.
11. Шимборська В. Вибране. Пер. А. Бондаря. Львів : Видавництво Старого Лева, 2020. 248 с.

REFERENCES

1. Artemenko N. Marques polskoho Praviku. [Marques of the Polish Pravik] URL: http://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/review/1026/ [in Ukrainian].
2. Dziuba I. (2019) Ye poety dlia epokh: Lina Kostenko pro svii i nash z vamy chas. I pro svitove bezchassia. [There are poets for epochs: Lina Kostenko about her time and ours. And about the world's timelessness]. Kyiv : Lybid. 144 p. [in Ukrainian].
3. Zhurba S. (2021) Pohliad kriz chas: spohady yak khudozhnia forma reprezentatsii pam'iaty v romanakh «Kraina hirkoi nizhnosti» Volodymyra Lysa y «Ostanni istorii» Olhy Tokarchuk. [A Look Through Time: Memories as an Artistic Form of Memory Representation in the Novels The Country of Bitter Tenderness by Volodymyr Lys and The Last Stories by Olha Tokarchuk]. *Literatury svitu: poetyka, mentalnist i dukhovnist – World Literatures: Poetics, Mentality and Spirituality*. 15. 21–36. [in Ukrainian].
4. Kalyniushko O. (2014) Ambivalentnyi heroï u zbirtsi opovidan Olhy Tokarchuk «Hra na bahatokh barabanchykakh». [The ambivalent hero in Olga Tokarchuk's short story collection Playing on Many Drums]. *Scripta manent: molodizhnyi naukovyi visnyk Instytutu filolohii ta zhurnalistyky*. 86–88. [in Ukrainian].
5. Kostenko L. (2017) Trysta poezii. Vybrani virshi. [Three hundred poems. Selected Poems] Kyiv : A-BA-BA-HA-LA-MA-HA. 416 s. [in Ukrainian].
6. Kostenko L. (2011) Zapysky ukrainskoho samashedshoho. [Notes of a Ukrainian hermit] Kyiv : A-BA-BA-HA-LA-MA-HA. 416 p. [in Ukrainian].
7. Lavrynovych L. (2012) Khudozhnia interpretatsiia idei chasoprostoru v romani O. Tokarchuk «Prawiek i inne czasy». [An Artistic Interpretation of the Idea of Time Space in O. Tokarczuk's Novel 'Prawiek i inne czasy'] *Naukovi zapysky. Seriiia «Filolohichna»*. Ostroh : Vyd-vo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia», 28. 128–139. [in Ukrainian].
8. Maletych N. Yuvileine prochyttannia Olhy Tokarchuk. [Anniversary reading by Olga Tokarchuk] URL: <https://is.gd/03xIL9> [in Ukrainian].
9. Tokarchuk O. Te, shcho ne rozkazane, perestaie isnuvaty, vmyraie. Nobelivska lektiia 2019. [What is not told ceases to exist, dies. Nobel Lecture 2019] URL: <https://is.gd/5ECERc> [in Ukrainian].
10. Uliura H. (2020) Nich na Veneri: 113 pysmennyts, yaki siaiut u temriavi. [Night on Venus: 113 Writers Who Shine in the Dark] Kyiv : ArtHuss. 464 p. [in Ukrainian].
11. Shymborska V. (2020) Vybrane. [Selected works] Per. A. Bondaria. Lviv : Vydavnytstvo Staroho Leva. 248 p. [in Ukrainian].